
HET LAND VAN HERLE

Tijdschrift en contactorgaan

voor vrienden en beoefenaars van de historie van oostelijk Zuid-Limburg

Romeinse pottenbakkersoven aan de Nobelstraat te Heerlen

Tijdens sloopwerkzaamheden op het terrein van het voormalige gebouw van het Limburgs Dagblad aan de Nobelstraat te Heerlen werd op 23 september jl. het restant van een pottenbakkersoven uit de Romeinse tijd aangetroffen. Enige weken eerder was op hetzelfde terrein een gedeelte van een reeds in 1931 gesignaleerde oven teruggevonden¹. Met medewerking van de firma Couwenbergh uit Geleen kon het ovenrestant op 23 en 24 september door de Gemeentelijke Oudheidkundige Dienst van Heerlen worden opgegraven.

De oven behoort tot het staande type. De stookruimte, waarvan de vloer zich bevond op 2 meter onder het maaiveld, was aan de achterzijde recht afgesneden. Soortgelijke ovens zijn o.a. gevonden te Colchester² en Xanten³.

Het 20 cm. dikke rooster bestond uit bakstenen van gemiddeld 20x15x9 cm. samengevoegd met klei. Dergelijke bakstenen zijn eveneens gevonden in een oven te Heddernheim⁴.

De koepel van de bakruimte bestond uit in elkaar gestoken welfpotten, afgesmeerd met klei. Van de 37 tot nu toe in Heerlen ontdekte ovens had voor zover we weten slechts één exemplaar een zelfde koepelbouw⁵. Ovens met welfpotten komen in talrijke plaatsen voor, o.a. te Xanten⁶ en Heddernheim⁷. Ook heden ten dage wordt dit systeem o.a. in Hongarije⁸ nog veelvuldig toegepast.

Uit de oven kwamen talrijke welfpotten of fragmenten daarvan met een gemiddelde hoogte van 20 cm. Onder de overige vondsten bevonden zich fragmenten van deksels, geverniste bordes met naar binnen verdikte rand, wrijfschalen met zowel horizontale als

Gezicht op de stookruimte. In de linker stookgang is een welfpot in situ te zien; rechts fragmenten van het rooster boven de nog niet uitgegraven rechter stookgang.

Overzicht van de uitgegraven oven. Op de voorgrond het stookgat, in het midden de tong.

vertikale rand, kookpotten met dekselgeul en met afgeplatte rand, bekers enz.. Opvallend is dat geen enkel fragment van één- en twee-orige kruiken uit deze oven te voorschijn is gekomen. Bij vroegere ovens vondsten in Heerlen vormen deze meestal een belangrijk onderdeel van het aardewerk.

Aan de hand van de vondsten kan de oven gedateerd worden van de tweede helft van de 2de eeuw tot het begin van de 3de. De voorwerpen werden geïnventariseerd onder de nrs. 9233 t/m 9320 en toegevoegd aan de collectie van het Thermenmuseum te Heerlen.

Destijds bij de bouw van het bedrijfscomplex van het Limburgs Dagblad aan de Nobelstraat in 1931 meende Peters sporen gevonden te hebben van een walmuur en een spitsgracht⁹. Bij waarnemingen die nu gedaan konden worden na de afbraak is gebleken, dat er geen sprake is van een dergelijke muur met gracht.

J.K. Gielen

NOTEN:

1. J.K. Gielen, Voortgezet onderzoek van een Romeinse pottenbakkersoven te Heerlen, in: *Het Land van Herle*, 1980, blz. 74.
Idem in: *Archeologie in Limburg*, oktober 1980 nr. 9, blz. 7.
2. M.R. Hull, *The Roman Potters' Kilns of Colchester*, Oxford 1963, blz. 157 fig. 90, Kiln 26.
3. U. Heimberg en C.B. Rüger, *Eine Töpferei im Vicus vor der Colonia Ulpia Traiana*, in: *Beiträge zur Archeologie des römischen Rheinlands III*, Bonn 1972, blz. 88, fig. 3.
4. G. Wolff, *Die Töpfereien vor dem Nordtore der römische Stadt*, in: *Mitteilungen über römische Funde in Heddernheim IV*, Frankfurt a/M. 1907, blz. 92.
5. H. Martin, *Romeinse pottenbakkersovens te Heerlen*, in: *Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond*, 1915, blz. 32-51, oven B.
6. U. Heimberg en C.B. Rüger, a.w., blz. 117 fig. 15, 2-7.
7. G. Wolff, a.w., blz. 92 en Taf. XXI, 5-7.
8. G. Duma, *Mit Töpfen überwölbte Keramische Ofen*, in: *Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Tomus 15, 1966, blz. 93-159.
9. P. Peters, *Romeinse vondsten te Heerlen*, in: *De Maasgouw*, 1932-1, blz. 6-8.
Van Giffen heeft een en ander op de oriënteringskaart van Romeins Heerlen overgenomen. Zie A.E. van Giffen, *Thermen en Castella te Heerlen (L)*. Een rapport en een werkhypothese, in: *L'Antiquité Classique*, XVII-1948, pl. II, H.P. 5.

Het slachthuis en de vleeskeuringsdienst te Heerlen

In 1865 achtte de raad van de Gemeente Heerlen het wenselijk een slachthuis te bouwen, waarin alle slachtingen zouden moeten plaatshebben, zodat de keuring van het vlees gemakkelijk kon worden ingevoerd¹. Aanleiding hiertoe waren de vele maatregelen, die moesten worden genomen om de in verschillende delen van ons land heersende veepest (thyphus contagiosus boum) te voorkomen². De bouw van dit slachthuis ging echter niet door, daar een ruiling van grond hiervoor in 1866/1867 niet plaats kon vinden³. Waarschijnlijk ook, omdat het gevaar voor de veestapel alhier toen niet meer aanwezig was, waardoor ook de maatregelen voor de keuring van vee en vlees buiten werking waren gesteld. B & W konden deze maatregelen echter weer in werking stellen wanneer zij dat nodig achtten⁴. Mede op grond hiervan werd aan de te Heerlen wonende (rijks-)veearts Duysens in 1879 een ingang van 1 januari 1880 een jaarlijkse subsidie van f 50,- toegekend, waarvoor deze in voorkomende gevallen als gemeentevaearts en keurmeester van vlees en spek zou moeten optreden⁵. In 1885 werd door de raad keuring van alle slachtdieren, behalve varkens, in de algemene politieverordening verplicht gesteld (ingevoerd per 1 januari 1886⁶).

Het keuren door Duysens gaf in 1912 aanleiding tot grote opschudding, daar hij volgens een andere veearts een aan septicaemia puerperalis gestorven koe - hij had deze ziekte niet waargenomen - had goedgekeurd voor consumptie. Door een commissie ad hoc, benoemd in de raadsvergadering van 13 januari 1913, werd hierover verslag uitgebracht op 2 september 1913. In dit rapport komt de commissie tot de conclusie, dat de tot dan toe toegepaste wijze van keuren geen afdoende waarborgen bood voor het afleveren van voor consumptie geschikt vlees, waarbij het ontbreken van een slachthuis, waarbuiten geen slachting mocht plaatshebben als voornaamste oorzaak werd aangegeven. De commissie vond het zo spoedig mogelijk oprichten van een gemeentelijk slachthuis een dringende eis. De raad besloot aan B & W op te dragen advies in te winnen inzake de oprichting van een slachthuis⁷.

Dat een goede vleeskeuring zonder een gemeentelijk slachthuis onmogelijk was, werd overal in het land erkend. De Hinderwet van 2 juni 1875 is op de allereerste plaats aangenomen om tot openbare slachthuizen te komen met verplicht gebruik door alle slagers, zodat een einde kon worden gemaakt aan de gevaren voor de volksgezondheid, welke waren verbonden aan het gebruik van

de slecht geoutilleerde en onhygiënische particuliere slachtplaatsen. Dit verplicht gebruik is lange tijd een twistpunt geweest, dat uiteindelijk in 1901 resulteerde in een wijziging van artikel 4 van de Hinderwet, waardoor de gemeenten vrij waren het verplicht gebruik van de openbare slachthuizen te regelen⁸.

Slachthal van het noodslachthuis, ca. 1924.

De slachthuizen boden slagers tegen betaling van rechten de gelegenheid om te slachten. De gemeente stelde de benodigde outillage beschikbaar en paste deze zo nodig aan. Deze bedrijven moesten minimaal self-supporting zijn, waarop over het algemeen de tarieven waren gebaseerd. Na vermelde wetswijziging nam het aantal slachthuizen in ons land sterk toe, hoewel de grootste stijging van dit aantal zich eerst na het in werking treden van de bepalingen van de Vleeskeuringswet 1919 voordeed, waarbij alle slachtplaatsen – ook de particuliere – aan de eisen, hierin gesteld, dienden te voldoen in 1927⁹. Volgens een ingezonden stuk in de Limburger Koerier van 23 september 1913, waarin de inzender zich uitsprekt tegen een openbaar slachthuis in Heerlen, zouden de nieuw gestichte abattoirs met grote verliezen werken¹⁰.

Inmiddels had ook de hoofdinspecteur van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid in een vergadering van de Gezondheidscommissie voor Heerlen en omstreken gewezen op de noodzaak van slachthuizen, daar er een te groot aantal – bovendien slecht

ingerichte – slagerijen was, waardoor de kans op verkoop van minderwaardig vlees zeer was toegenomen. Dit laatste werd nog eens extra versterkt door de toenemend grote vraag naar vlees door de enorme bevolkingsaanwas in de regio als gevolg van de trek naar de mijnen¹¹. Op 6 november 1913 werd door de Gezondheidscommissie een bijeenkomst georganiseerd, waarin de directeur van het Openbaar Slachthuis te Nijmegen een voordracht hield over de wenselijkheid van oprichting van een slachthuis¹². Naar aanleiding hiervan gingen B & W zoeken naar een veterinaire deskundig adviseur voor de bouw van een slachthuis, welke werd gevonden in Dr. W. Stuurman, directeur van het Openbaar Slachthuis te Leiden.

In verband met het uitbreken van de eerste wereldoorlog bleef deze zaak enige tijd liggen, doch in 1916 werden de plannen serieus ter hand genomen, hoewel de rentabiliteit door de burgemeester in twijfel werd getrokken, daar rekening gehouden moest worden met de sterke groei van de gemeente¹³.

Heerlen werd bij besluit van de minister van Landbouw, Nijverheid en Handel, afdeling Crisiszaken bureau Volksvoeding, van 20 juli 1918 nr. 41402a aangewezen als centrumgemeente, waar het voor distributie bestemd vlees afkomstig moest zijn van een centrale slachtplaats. Daar geen particuliere slachtplaats hiervoor aanwijsbaar was en hier het vleesverbruik hoger was dan elders in het land – aan mijnwerkers werden belangrijke extra-rantsoenen verstrekt – werd besloten tot het bouwen van een provisorisch slachthuis. De bouw hiervan werd op 31 december 1918 gegund aan N.V. Technisch Bureau van H. Rutgers te Den Haag, terwijl de technische inrichting werd gegund aan Joh. van Dorp te Den Haag¹⁴.

Het noodgebouw werd gepland voor 10 jaren. Op 10 maart 1919 werd na vaststelling van zijn instructie de eerste directeur, Dr. Hendrik Jan Kars, door de raad benoemd, die zijn functie aanvaardde per 1 april van dat jaar. Tevens werd de gemeente-veearts en keurmeester Duysens per 1 januari 1920 ontslagen, terwijl hij bij de indiensttreding van Dr. Kars groot verlof kreeg¹⁵. De eerste taken van de directeur waren mede de bouw en inrichting van het noodslachthuis te begeleiden en verordeningen te ontwerpen, zoals deze op 26 augustus 1919 door de raad werden vastgesteld:

- a. verordening tot wering van de verkoop en het gebruik van ondeugdelijk vlees in de gemeente Heerlen;
- b. verordening op het gebruik van het openbaar slachthuis te Heerlen;
- c. verordening op het heffen en invorderen van rechten voor het gebruik van het openbaar slachthuis te Heerlen¹⁶.

Naar aanleiding van deze verordeningen merkten G.S. op, dat zij veel bepalingen bevatten, die ook werden aangetroffen in de

De varkensslachthallen in aanbouw, ca. 1928.

Vleeskeuringswet 1919. B & W, wilden echter het slachthuis spoedig openstellen en achtten de verordeningen urgent; na het in werking treden van de vleeskeuringswet zou men deze wel aanpassen. De verordening onder a. werd naar aanleiding van enkele opmerkingen van G.S. door de raad opnieuw vastgesteld in hun vergadering van 4 november 1919¹⁷. Het noodslachthuis aan de Gringel werd op 12 januari 1920 officieel geopend en in gebruik genomen. Het publiek werd op 18 januari daaropvolgend gelegenheid gegeven het slachthuis te bezichtigen¹⁸.

Op grond van het in werking treden van artikel 21 van de Vleeskeuringswet 1919 werden op 1 augustus 1922 de instructies voor de ambtenaren, belast met de keuring respectievelijk de herkeuring van vee en vlees, vastgesteld¹⁹. Op grond van genoemd artikel van de vleeskeuringswet werden door G.S. van Limburg in 1922 aanbevelingen gedaan om samen met de gemeenten Schaesberg, Voerendaal, Nieuwenhagen, Ubach over Worms en Eyselshoven een gemeenschappelijke keuringsdienst van vee en vlees te vormen. Onderhandelingen met deze gemeenten liepen echter op niets uit. Nieuwenhagen, Ubach over Worms en Eyselshoven wilden zelf een slachthuis bouwen. Bij K.B. van 21 juli 1923 nr. 10 werd Heerlen echter aangewezen als centrumgemeente voor de tevens daarin verplicht gestelde gemeenschappelijke keuringsdienst van vee en vlees in de gemeenten Heerlen, Nieuwenhagen, Eyselshoven, Ubach over Worms, Schaesberg, Voerendaal en Klimmen (kring Heerlen). Over de door Heerlen ontworpen gemeenschappelijke regeling werd geen overeenstemming bereikt, zodat deze niet voor 1 februari 1924 aan G.S. ter goedkeuring kon worden voorgelegd. In een vergadering van vertegenwoordigers van G.S. met de betrokken burgemeesters werden de geschillen besproken, waarop G.S. op 27 juni 1924 de gemeenschappelijke regeling vaststelden. Deze regeling trad per 1 augustus 1924 in werking. Op die datum werden ook van kracht de in de raad van Heerlen 7 oktober 1924 vastgestelde instructies voor de ambtenaren belast met de keuring respectievelijk de herkeuring van vee en vlees in de kring Heerlen²⁰.

Reeds in 1920 begonnen de besprekingen voor de bouw van een nieuw slachthuis, waarbij de eerste jaren gezocht werd naar een daarvoor geschikt terrein, hetgeen enigszins werd bemoeilijkt, omdat men aanvankelijk een spoorwegaansluiting wilde, waarvoor men het terrein zo moest kiezen, dat het raccordement zo goedkoop mogelijk werd²¹. In de raadsvergadering van 7 april 1925 werd het terrein Molenberg aangewezen, dat aan de hiervoor gestelde eisen voldeed, hoewel van een spoorwegaansluiting werd afgezien, daar de kosten ervan te zwaar op de exploitatie zouden drukken en bovendien in die jaren het transport per vrachtauto toenam. Aanvankelijk had men er bezwaren tegen het slachthuis op genoemd terrein te bouwen, daar men in de naaste

toekomst in de directe omgeving van het slachthuis woningbouw verwachtte. Volgens de directeur was een modern ingericht slachthuis absoluut reukloos. Bovendien waren de terreinen al eigendom van de gemeente en behoeftte de belangrijkste aanvoerweg (Voskuilenweg) slechts verbeterd en verbreed te worden. Op 30

Interieur van het slachthuis, ca. 1929.

juni 1925 kreeg de directeur van Openbare Werken opdracht om plannen te ontwerpen en een begroting en exploitatie-opzet op te stellen. De belangrijkste adviseurs hierbij waren Ir. D.J. Mink uit Haarlem voor de koeltechnische installaties en Ir. Edm. Riehl uit Amsterdam voor de slachttechnische installaties. De aanbesteding vond plaats op 23 december 1926, waarna het werk werd gegund aan aannemer C.J. Buyzen uit Sittard, die op 24 januari 1926 met de werkzaamheden begon. De koeltechnische installatie werd geleverd door fa. Th. Witt uit Aken, de slachttechnische door N.V. Burkom & Son uit Amsterdam. De totale stichtingskosten bedroegen f. 495.376,12²². Op 3 januari 1929 werd het gebouw officieel door burgemeester Van Grunsven geopend²³.

Behalve aanleg van de in de hinderwetsvergunning van 1930 verplicht gestelde afvalwaterzuiveringsinstallatie in 1931-1936, de uitbreiding van de koelinstallaties in 1933-1934 en enkele andere wat minder grote uitgaven voor verbetering en uitbreiding van de gebouwen en installaties bleken ingrijpende nieuwe voorzieningen

tot ongeveer 1958 niet noodzakelijk. In 1958 werd door de raad een krediet van f 25.000,- beschikbaar gesteld voor vergroting van de koelruimte²⁴, terwijl daarna – mede naar aanleiding van het exploderen van een in 1934 geleverde compressor in 1959²⁵ – gebouwen en inrichting aanmerkelijk werden gemoderniseerd, welke modernisering inmiddels noodzakelijk was geworden, doordat al op diverse plaatsen nieuwe slachtsystemen werden toegepast.

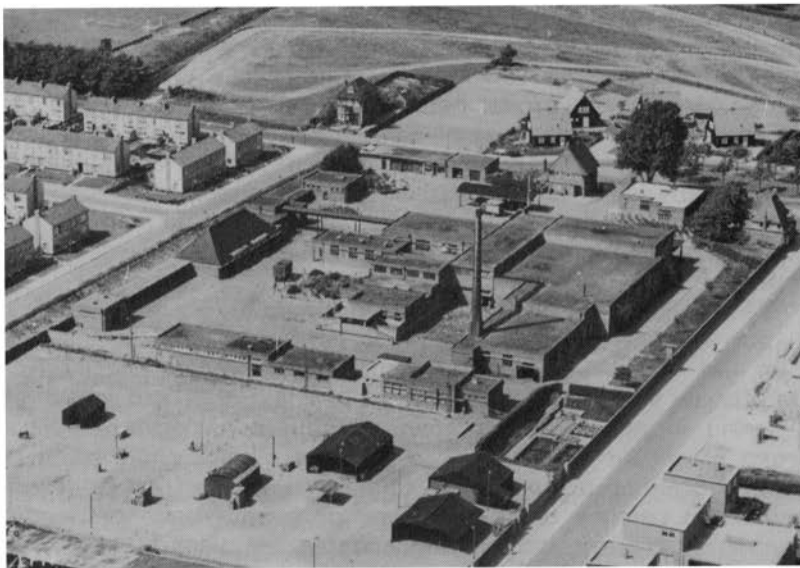
Daarnaast moesten in de jaren zestig tal van ingrijpende vernieuwingen plaatshebben in verband met het voldoen aan de eisen gesteld in de richtlijnen van de Raad van de E.E.G. om in 1965 de erkenning als „hygiënisch slachthuis”, die men voor Heerlen met zijn streekverzorgende functie noodzakelijk achtte, te verkrijgen. Bovendien was deze erkenning nodig voor exportslachtingen, hoewel deze toen slechts beperkt werden verricht en steeds werden gezien als een middel voor het benutten van de aanwezige overcapaciteit. Na 1965 was het aantal exportslachtingen sterk toegenomen, zelfs zo, dat dit het aantal slachtingen voor het binnenland sterk ging overtreffen. Daardoor diende binnen de bestaande gebouwen gezorgd te worden voor uitbreiding van de slachtcapaciteit en moesten verder verbeteringen worden aangebracht, opdat de tot wederopzegging verkregen E.E.G.-erkenning gehandhaafd kon blijven²⁶.

Ook moesten diverse voorzieningen worden getroffen om de stankoverlast voor de bewoners van de rond 1950 in de onmiddellijke nabijheid van het slachthuis gebouwde woningen te voorkomen. In 1959 laten deze hun eerste klachten horen²⁷. De stankoverlast is uiteindelijk één der hoofdoorzaken tot opheffing van het slachthuis geworden. Doordat de in 1975 te vernieuwen hinderwetsvergunning hierdoor – zo het zich liet aanzien – niet kon worden verleend, kon onmogelijk – mede gezien de landelijke situatie rond het slachthuiswezen, waarin men tot samenvoeging van openbare slachthuizen en vergroting van de vleeskeuringskringen wilde komen²⁸ – worden geïnvesteerd om de slachtcapaciteit aanzienlijk te vergroten. Om de slachthuisgebruikers in die investeringen inspraak te geven werd bij besluit van B & W van 15 juni 1964 de slachthuiscommissie ingesteld.

Aanleiding tot het voorstel tot samenvoeging van openbare slachthuizen was het volgende:

- a. sinds 1965 dienden de slachthuizen in verband met de E.E.G.-eisen te worden gemoderniseerd²⁹;
- b. artikel 8 van de Vleeskeuringswet 1919 stond op de helling. Hierin was bepaald, dat vlees, ingevoerd vanuit een andere vleeskeuringskring nader aan keuring moest worden onderworpen. De gemeenten mochten daarvoor een invoerkeurlon heffen;
- c. het rijk ging subsidies verstrekken voor de bouw van particuliere slachthuizen.

In de gemeenten met een openbaar slachthuis werden deze inkomsten veelal in de exploitatierekening van het slachthuis opgenomen. Op grond van de technische en hygiënische vooruitgang en de landelijke regels ter waarborging van de hygiëne tijdens het slachten stelde de minister van Volksgezondheid, dat de exploitatie van een slachtinrichting niet meer primair een taak van de overheid was. Vooruitlopende op de intrekking van artikel 8 werd

Het slachthuis aan de Voskuilenweg, ca. 1955.

dit door diverse grossiers sinds medio april 1977 geboycot, dat wil zeggen dat het ingevoerde vlees niet meer ter nadere keuring werd aangeboden. Per 1 januari 1978 werd artikel 8 afgeschaft. In dezelfde wetswijziging werd geregeld, dat vanaf die datum de kosten van de vleeskeuringsdiensten werden overgenomen door het rijk. Dit kwam er in de praktijk op neer, dat een scheiding tussen de dienst Openbaar Slachthuis en de Vleeskeuringsdienst moest worden doorgevoerd³⁰. Voordat deze scheiding tot stand kwam, stapte de gemeente Klimmen zoals blijkt uit het K.B. van 12 maart 1977 no. 80 uit de kring Heerlen. Voor de nieuwe vleeskeuringsdienst van slachtdieren en vlees in de kring Heerlen (behalve Klimmen) is per 1 augustus 1979 een nieuwe gemeenschappelijke regeling van kracht geworden³¹.

In 1974 bleek, dat stichting van het in 1970 geplande streek-slachthuis voor Zuid-Limburg te Nuth geen doorgang kon vinden. Hoewel het rapport i/z de positie en toekomst van het Openbaar Slachthuis en de Keuringsdienst van vee en vlees der gemeente

Heerlen, samengesteld door een daartoe ingestelde ambtelijke werkgroep, in 1973 voor het bestaande slachthuis in financieel-economisch opzicht – zij het met rationalisering van het productieproces – een gunstige exploitatie-opzet voorspelde³², sprak de raad zich bij de bespreking van het rapport op 4 juni 1974³³ uit tegen handhaving van het slachthuis, daar men vond, dat een slachthuis niet meer in een woonomgeving thuishoorde. Omdat investeringen uitbleven en geen produktie-uitbreiding plaatsvond alsmede ten gevolge van conflicten met de vleesgrossiers over het aanvoeren van slachtvee begon de firma Colaris een eigen bedrijf. Het gemeentebestuur van Heerlen en de slachthuisdirectie moedigde hiertoe aan, omdat het inmiddels al duidelijk was, dat het slachthuis op de bestaande plaats niet te handhaven viel. Bovendien was het in dit stadium moeilijk verdedigbaar, dat het Heerlens slachthuis – meer exportslachten! – streekverzorgend zou zijn. Na het in bedrijf stellen van het abattoir van de firma Colaris te Ubach over Worms per 1 april 1977 verviel tweederde van de produktie³⁴.

De conflicten met de grossiers in oktober 1975³⁵ deden B & W in hun vergadering van 27 oktober 1975 het principebesluit nemen, dat het slachthuis binnen vijf jaar verdwenen moest zijn³⁶. De afbouw van het slachthuis werd begeleid door een in die vergadering in het leven geroepen ambtelijke werkgroep, „Werkgroep Openbaar Slachthuis”, die moest dienen om tot een zo goed mogelijke belangenbehartiging van alle bij de opheffing betrokken partijen te komen. Daar de overgebleven te Heerlen slachtende grossiers samen met anderen het slachthuis te Kerkrade in eigen beheer gingen exploiteren, besloot de raad in haar vergadering van 6 december 1977 dat het Heerlense slachthuis uiterlijk op 31 december 1978 zou worden gesloten³⁷. Deze termijn werd ten behoeve van de grossiers – per 1 juli 1978 samengegaan in „Slachthuis Kerkrade B.V.” – verlengd tot 17 februari 1979, daar de verbouwing van het slachthuis in Kerkrade nog niet gereed was.

Op 15 februari 1979 werd het laatste varken geslacht, 19 februari het laatste vlees afgevoerd, terwijl de laatste (wnd.) directeur, P.J.H. Spreksel, per 1 april 1979 met pensioen ging. Op 2 mei 1979 stelde de raad een krediet van f. 345.150,- beschikbaar voor de sloop van het gebouwencomplex,³⁹ dat juist 50 jaar zijn diensten voor de vleesvoorziening in de regio had vervuld.⁴⁰

R. Braad

NOTEN:

1. Gemeentearchief Heerlen (G.A.H.), Notulen gemeenteraad Heerlen, 3 oktober 1865.
2. G.A.H., Archief van de gemeente Heerlen 1814-1918, voorlopig inv. nr.

- 423, publicatie d.d. 18 september 1865, waarin diverse richtlijnen ter voorkoming van de veepest openbaar worden gemaakt;
G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 14 en 25 september 1865, 26 december 1866 en 5 januari 1867.
3. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 30 april 1866, 29 mei 1866 en 2 maart 1867.
 4. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 1 maart 1866 en 30 april 1867. Wel was men nog voorzichtig: op de Sint Jobsmarkt van 10 mei 1867 werd geen rundvee toegelaten.
 5. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 30 december 1879. In de raadsvergadering van 24 december 1878 werd een soortgelijk verzoek afgewezen.
 6. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 1 september en 16 oktober 1885; Zie ook: G.A.H., Archief van de gemeente Heerlen 1814-1918, voorlopig inv. nr. 1403, instructie voor de keurmeester d.d. 18 december 1885 en de verordening op de heffing en invordering van keurloon d.d. 16 oktober 1885.
 7. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 13 januari en 2 september 1913.
 8. S.O. van Poelje, Hinderwet Woningbouw en Ruimtetwet, in: De Nederlandse Gemeente, 6 (1952), 49; Oppenheim, De Hoge Raad contra de openbare slachthuizen, in: Tijdschrift voor veeartsenijkunde, 28 (1901), blz. 315-322.
 9. H.H. Nijssen, Het slachthuis, Eindhoven 1938, blz. 2; G.A.H., Notulen Slachthuiscommissie Heerlen, 21 september 1923; De Gemeentestem, 77 (1927), 3929 punt 3.
 10. Voor en tegen; is een slachthuis in Heerlen noodzakelijk?, in: Limburger Koerier, 23 september 1913.
 11. G.A.H., Archief Gezondheidscommissie voor Heerlen en omstreken, 1902-1933, inv. nr. 3, notulen 12 december 1912.
 12. G.A.H., Archief Gezondheidscommissie voor Heerlen en omstreken, 1902-1933, inv. nr. 482.
 13. G.A.H., Archief van de gemeente Heerlen 1814-1918, voorlopig inv. nr. 2469, dossier 1182 AZ.
 14. Archief gemeentesecretarie Heerlen, 1919-1964, ongeinventariseerd, dossier: Bouw van een noodslachthuis, 1916-1929; G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 9 oktober 1918.
 15. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 10 maart 1919.
 16. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 26 augustus 1919.
 17. Archief gemeentesecretarie Heerlen, 1919-1964, ongeinventariseerd, dossier: Verordeningen Slachthuis, 1919-1928.
 18. Zie noot 14.
 19. G.A.H., Archief gemeentesecretarie Heerlen, 1919-1945, nr. 2142-2144.
 20. Archief gemeentesecretarie Heerlen, 1945-1955, nr. 5899.
 21. G.A.H., Notulen Slachthuiscommissie, 9 november 1920 en 22 maart 1922.
 22. Archief gemeentesecretarie Heerlen, 1919-1964, ongeinventariseerd, dossiers Bouw van een slachthuis, 1922-1932 en Terreinen en wegen slachthuis, 1921-1930.

23. Limburgs Dagblad, 4 januari 1929.
24. Archief gemeentesecretarie Heerlen, 1919-1964, ongeïventariseerd, dossier: Verbouwingen en onderhoud slachthuis, 1931-1959.
25. G.A.H., Archief van het Openbaar Slachthuis en de keuringsdienst van vee en vlees in de „Kring Heerlen“ (archieff O.S.), inv. nr. 142; Limburgs Dagblad, 25 juni 1959; De Limburger, 25 juni 1959.
26. G.A.H., Archief O.S., inv. nr. 103, 109, 110.
27. De Nieuwe Limburger, 24 juli 1959; Limburgs Dagblad, 25 juli 1959.
28. G.A.H., Archief O.S., inv. nr. 100, 269-272.
29. Veel slachthuizen moeten wijken voor nieuwe eisen; modernisering nodig in 44 abatoirs, in: De Volkskrant, 3 februari 1965.
30. G.A.H., Archief O.S., inv. nr. 101, 102, 167.
Bijlage bij de Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, nr. 14179, nr. 3, blz. 17;
G.J. te Wechel, Noodslachting van artikel 8 ?, in: De Nederlandse Gemeente, (1977) 11, blz. 138-140;
G.A. de Graaff, Enkele financiële aspecten van de keuring van vlees en vleeswaren, in: Gemeentefinanciën (1967) februari.
Rapport van de Commissie herstructurering openbare slachthuizen. Den Haag (Ministerie van Landbouw en Visserij - Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne) 1976.
31. Archief gemeentesecretarie Heerlen, dossier: Gemeenschappelijke regeling voor de keuringsdienst van vee en vlees, 1950-1979; De Limburger, 4 november 1975.
32. G.A.H., Archief O.S., inv. nr. 264. De ambtelijke werkgroep is ingesteld bij besluit van B & W op 14 mei 1973.
33. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 4 juni 1974; De Limburger, 5 juni 1974; Limburgs Dagblad, 5 juni 1974.
34. G.A.H., Archief O.S., inv. nr. 103; Limburgs Dagblad, 22 oktober en 6 november 1975.
35. Limburgs Dagblad, 22 en 23 oktober 1975; De Limburger, 22 en 23 oktober 1975.
36. G.A.H., Archief O.S., inv. nr. 103.
37. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 6 december 1977.
38. Zie noot 36.
39. G.A.H., Notulen gemeenteraad Heerlen, 2 mei 1979.
40. Voor dit artikel werd een groot aantal bronnen gebruikt. Men zie hiervoor mijn Inventaris van het Archief van het Openbaar Slachthuis en de Keuringsdienst van vee en vlees in de „Kring Heerlen“. Hier zij vermeld: J.Th.Janssen, Heerlens Openbaar Slachthuis bestaat 25 jaar, Heerlen 1954, manuscript;
Het openbaar slachthuis, in: Heerlen, Heerlen 1924, blz. 25-26;
Het Openbaar slachthuis Heerlen en de Vleeskeuringsdienst „Kring Heerlen“, in: De Gringel, Heerlen, 1964 juni;
P.J.H. Spreksel, 50 jaar slachten, Heerlen 1979, manuscript.

De abdij Sint Benedictusberg te Mamelis

Toen de Benedictijnen van Merkelbeek in Zuid-Limburg op 30 november 1921 eigenaars werden van de ruim 65 ha grond rond de historische hoeve Mamelis, kwamen zij in het bezit van oud monastiek domein. De vroegere Cisterciënserinnen-abdij van Burtscheid bij Aken bezat namelijk in het kerspel Vijlen vele goederen, liggend rond de hoeven Mamelis, Pannes en Munnikshof in Vijlen en Bellet bij Cottessen. In Bellet vindt men nog het wapen van één der abdisen. Ook de kerk van Vijlen, toegewijd aan de monnik-bisschop Sint Martinus, bewaart herinneringen aan deze abdij in een kleine wapenstein boven de ingang van de sacristie, met de spreuk: Dominus providebit: de Heer zal erin voorzien (vgl. Gen. 22,8) en in een borstbeeld van Sint Clodulphus, die men vroeger voor de stichter van Burtscheid hield. Deze zaken zijn natuurlijk afkomstig uit de 13e eeuwse Sint Martinus, want de huidige neogotische kwam gereed in 1862 onder pastoor Michaël Straeten. Op 10 juli van dat jaar droegen 8 Tinussen het beeld van Sint Martinus naar zijn nieuwe kerk, welke Mgr. Paredis ging consacrereren.

Of de monniken van Merkelbeek van dit „Duitse“ monastieke domein hebben geweten, is niet bekend, maar zij zouden er verheugd over zijn geweest, want eigenlijk hadden de paters hun nieuwe klooster het liefst gesticht in Duitsland zelf. De jonge abt, Dom Wolters, pas gewijd op 11 april 1920, was een Duitser evenals het merendeel van zijn monniken. Hun abdij was op 21 maart 1893 gesticht in de pastorie van de oude Sint Clemenskerk van Merkelbeek door de -ook al Duitse- abt van Afflighem, dat behoorde tot de Belgische provincie der Benedictijner-congregatie van Subiaco (Italië). Merkelbeek was bedoeld om jonge Duitsers een eigen klooster te geven zo dicht mogelijk tegen de grens aan, daar in Duitsland zelf het oprichten van kloosters was verboden sedert de Kulturkampf. De Sint Clemens en Benedictus abdij van Merkelbeek kende een voorspoedige bloei en was zelfs in staat, vooral door de diplomatieke gaven en het geduld van de eerste abt, Dom Renzel, Duitsland zelf weer van kloosters te voorzien. In 1906 werd Kornelimünster bij Aken en in 1914 Siegburg, ten zuid-oosten van Keulen, gesticht.

Vlak voor de eerste wereldoorlog scheen de tijd gunstig in de congregatie van Subiaco een eigen Duitse provincie op te richten, waarmee het doel, dat met de stichting van Merkelbeek was beoogd, bereikt zou zijn. Maar de oorlog was voor Merkelbeek een moeilijke tijd. Recrutering uit Duitsland was niet meer mogelijk,

veel monniken moesten hun dienstplicht vervullen in het Duitse leger en ook het feit dat er nog Belgische monniken in het klooster leefden (het behoorde immers nog tot de Belgische provincie) heeft wel moeilijkheden gegeven, ook na 1918. Dit alles heeft zelfs tot het aftreden van Dom Renzel geleid, die zich in zijn stichting Siegburg terugtrok. Dom Romualdus Wolters werd nu tot abt gekozen en met zijn abbatiaat begint voor de abdij een ander tijdperk. Hij had in Rome gestudeerd en was daar in contact gekomen met de benedictijner-congregatie van Beuron. Van het begin af aan schijnt hij aansluiting gezocht te hebben bij deze congregatie, welke een iets andere observantie heeft dan die van Subiaco. Ook dit gaf interne spanningen.

Het gevolg van een en ander was, dat de abdij, die in 1909 74 monniken telde en twee stichtingen had verricht, in 1920 nog maar 36 leden had. Het kan dus niet wegens plaatsgebrek zijn geweest, dat men uit Merkelbeek weg wilde. De opgegeven redenen blijven wat vaag: gebrek aan samenhang en stijl in de gebouwen, gebrek aan uitbreidingsmogelijkheden, opkomst van de mijnindustrie. De doorslag zal wel gegeven hebben de wensdroom van de abt een echt groots klooster te bouwen, waarbij nog kwam, dat een behoorlijke erfenis hem daartoe in staat stelde.

Het liefst had hij zoals gezegd zijn abdij in Duitsland gebouwd, maar een clause bij die erfenis luidde, dat het geld besteed moest worden voor de bouw van een klooster in Nederland. Men vond een terrein vlak tegen de grens en de later zo bekend geworden architecten Dominicus Böhm en Martin Weber kregen de opdracht de abdijgebouwen te ontwerpen. De bouw werd in 1922 begonnen -op 13 juni was de eerste steenlegging- en zou in Augustus 1923 gereed moeten zijn, omdat tegen die tijd de Merkelbeekse gebouwen aan de nieuwe eigenaars, de Carmelieten, moesten worden overgedragen. De monniken zijn op die datum wel naar Mamelis gekomen in een lange karavaan van boerenwagens, door paarden getrokken, maar hun klooster was nog lang niet klaar.

Enkele gedeelten bleven zelfs onvoltooid, omdat men ze op dat moment toch niet nodig had en van de bouw van de reusachtige kerk is nooit iets gekomen. De gehele onderneming is trouwens één grote lijdensgeschiedenis geworden. Op de eerste plaats, omdat de abt een zeer lastige opdrachtgever was, die steeds maar weer veranderingen eiste. En vooral: men had al zijn geld in Duitsland belegd, waar juist in die twintiger jaren de mark angstwekkend devalueerde. De oplossing om met een Duitse aannemer en Duitse arbeiders te werken, maakte in de streek geen sympathieke indruk en voldeed bovendien niet erg, omdat men toch in Nederlands geld moest uitbetalen. Financieel kwam men in een noodtoestand te verkeren; het ging allemaal de kracht van het convent ver te boven. Op allerlei manieren werd getracht om aan geld te komen en dat heeft aan de observantie en aan de goede naam

zeker geen goed gedaan. Van de 36 monniken in 1920 waren er in 1925 nog maar 25 over; in 1926 slechts 19. Het merendeel van hen die weggingen, zocht zijn heil in andere abdijen.

Dom Wolters kwam weer met zijn plan: steun te zoeken bij Beuron, en was nu vastbesloten dit door te zetten, vooral omdat die krachtige Duitse congregatie bereid was te helpen. Veel van zijn monniken en ook het hoofdbestuur der congregatie van Subiaco verzetten zich, maar in 1927 is het er toch van gekomen. De abt van Beuron werd apostolisch administrator, maar Dom Wolters bleef in feite het bestuur voeren. De verandering bracht blijkbaar een keer ten goede: er kwamen weer novicen en langzaam steeg het aantal monniken tot 31 in 1930 en zelfs tot 43 in 1935.

Nu echter bracht de tweede wereldoorlog de abdij aan de rand van de ondergang. Voor mensen van Duitse nationaliteit was het in 1940 heel moeilijk hun juiste positie te bepalen; veel monniken moesten in de loop van de oorlog onder de wapenen, zodat als vaste kern slechts de ouderen overbleven: de abt, vier paters en vier broeders. De abdij kreeg een slechte roep, omdat enkelen met het nationaal-socialisme sympathiseerden. De openbare mening heeft stellig overdreven in dit opzicht, maar niettemin is er ergernis gegeven. En toen voor het zuiden de bevrijding kwam, werden de monniken geïnterneerd op twee na: een Nederlander en een Duitse pater, die de moed had gehad tegen de nazi-ideeën te preken. Op 13 november 1944 werden de monniken in de bijgebouwen van het klooster der Redemptoristinnen van Partij-Wittem ondergebracht, van waaruit zij na verloop van een half jaar, de één na de ander, naar Duitsland konden terugkeren.

Intussen werd er in de abdij verschrikkelijk huisgehouden. Tegen het eind van de oorlog was zij al Duits lazaret geweest en na de bevrijding volgden elkaar op: het Amerikaanse leger, grenswacht, repatriërenden, politieke delinquenten en Indonesische gezinnen. Dank zij de achtergebleven Nederlandse monnik konden sacristie en bibliotheek nog worden gespaard, maar verder werd er veel moedwillig vernield of gestolen en gingen allerlei kostbare installaties verloren. Wel had kort na de bevrijding, toen de Nederlandse regering het huis in beslag had willen nemen, Mgr. Lemmens, de bisschop van Roermond, het als kerkelijk goed onder zijn hoede genomen, maar dat nam niet weg dat het volkomen werd uitgewoond. Op een gegeven moment hebben er wel 52 gezinnen in gehuisd. Tegen het eind van 1946 werd er door Rome een apostolisch visitator heen gezonden, die, samen met de bisschop van Roermond en de abt van Oosterhout, een oplossing voorbereidde.

De Sint Paulus abdij van Oosterhout behoorde weer tot een andere groepering van Benedictijnse kloosters, namelijk tot de Franse congregatie van Solesmes. Uit Frankrijk verdreven monni-

Abdy Sint Benedictusberg te Vaals.

ken hadden in dat Brabantse stadje hun klooster gebouwd in 1906 (dus 13 jaar na de Merkelbeekse stichting van 1893) en heel veel Nederlandse roepingen getrokken, zodat men in 1935 zelfs een stichting had kunnen ondernemen in Egmond, welke in 1947 zelfstandig zou worden. Bovendien had het groeiend aantal roepingen eind 1945 een nieuwe stichting, de Slangenburg bij Doetinchem, noodzakelijk gemaakt, maar deze zou nog veel krachten vergen. Toen Rome nu voorstelde dat de Oosterhoutse abdy de Sint Benedictusberg van Mamelis weer nieuw leven in zou blazen, stond de toenmalige abt voor een moeilijke beslissing. Terecht vroeg hij zich af, of er niet te veel van zijn abdy werd gevegd. Toch is besloten op het voorstel van de Romeinse instanties in te gaan, mits men vijf jaren uitstel kreeg. Zo kwam Mamelis onder de hoede van een derde Benedictijner-congregatie.

Zomer 1951. Het aantal inwonende gezinnen was gedaald tot 29. De autoriteiten beloofden hun medewerking om de abdy 15 september vrij te hebben. Op die datum waren er twee of drie gezinnen vertrokken... De pauselijke nuntius, Mgr. Giobbe, wist met een bescheiden aansporing de vaart iets te versnellen, zodat er op 15 november nog 10 gezinnen in het klooster verbleven. Dit was de datum waarop een nieuwe groep, nu van 13 Oosterhoutse monniken de Sint Benedictusberg weer kwam bevolken en het goddelijk officie, dat zeven jaar en één dag niet had geklonken, weer kon worden gevierd, zij het in een zeer onkloosterlijk kader

vanwege de nog inwonende gezinnen. Pas twee jaar later, in 1953, kon het kloosterslot worden ingesteld. In die tijd is op materieel gebied enorm veel gepresteerd. Er moest veel worden weggebroken en puin gesjouwd, gestucadoord en geveerd, waterleiding en electriciteit aangelegd of hersteld enz. enz. Daarna kwam het opzetten van de werkplaatsen, want Sint Benedictus wil, dat zijn monniken zoveel mogelijk binnen het klooster in hun eigen behoeften voorzien: kleermakerij, wasserij, bakkerij, smederij en timmerwinkel, schoenmakerij, moes- en fruittuin, kippen en bijen, een boekbinderij en een paramentenatelier, in het begin zelfs een ceramiekoven en een zilversmederij, moesten voor de hoognodige inkomsten zorgen.

Omdat ook het aantal monniken gestadig groeide kon het klooster in 1961 zelfstandig worden onder het bestuur van prior Vincent Truijen. Aanstonds begon men, samen met de monnik-architect pater van der Laan, plannen te maken voor de bouw van een kerk. Er moest wel worden afgezien van het oorspronkelijke plan van architect Böhm als te enorm en te kostbaar. Zonder dat was het al moeilijk genoeg aan de nodige fondsen te komen. Toch is, wonder boven wonder, vrij spoedig het geld er gekomen. Dank zij vele vrienden en vooral de 144 „stichters“ van de kerk, kon aan de bouw van een crypte begonnen worden, waarvan het hoogaltaar op 1 maart 1962 door Mgr. Moors werd geconsacreerd en toegewijd aan Sint Benedictus.

De abdijs had reeds de naam van abdijs behouden, maar had nog steeds geen abt. Eind 1964 werd Dom Nicolaas de Wolf tot abt gekozen en op 30 januari daaropvolgend door de wij-bisschop van 's-Hertogenbosch, Mgr. Bluijssen, -de bisschop van Roermond was ziek- gewijd. Dom Nicolaas heeft het als zijn allereerste taak beschouwd de kerk af te bouwen. Deze kwam dan ook drie jaar later tot stand. Op 4 mei 1968 werd zij door Mgr. Moors geconsacreerd en toegewijd aan de H. Moeder Gods Maria.

Tot slot zij nog vermeld, dat deze Nederlandse abdijs is blijven behoren tot de congregatie van Solesmes, toen de andere Nederlandse abdijen van Oosterhout, Egmond en Slangenborg een Nederlandse congregatie stichtten in 1968. De gang van Belgische over Duitse naar Franse congregatie was haar voorlopig genoeg.

Dom. C. Hafkamp

Berichten

„OAD ZUMPELVELD”

Onlangs is het reeds lang aangekondigde fotoboek „Oad Zumpelveld” verschenen. Blijkbaar voorzien deze boeken in een behoefte, want onder meer Bocholtz en Nieuwenhagen zijn Simpelveld al voorgegaan. Ook nu is een tentoonstelling van oude foto's de aanleiding geweest om een kloek fotoboek (208 bladzijden) uit te geven, waarbij de samenstellers gekozen hebben voor een thematische opzet. Rond een achttal rubrieken zijn de foto's gegroepeerd, voorzien van aanvullende gegevens.

De ondertitel „Beelden van het dagelijks leven in Simpelveld tussen 1875 en 1965” roept vraagtekens op. Nergens wordt verklaard, waarom gekozen is voor precies deze periode. Zowel begin- als eindpunt maken de indruk willekeurig genomen te zijn. De oudste foto dateert overigens van rond 1890 (blz. 24) en de jongste uit 1969 (blz. 122).

Men is er in geslaagd het leven in het dorp op een boeiende wijze aan ons te presenteren. Een vonds is het om „ouw Zumpelveldere” uitgebreid aan het woord te laten, waardoor het menselijke aspect een ruime plaats krijgt tot en met de „floep” van een jonge Simpelveldenaar op de markt te Aken toe (blz. 54).

Het boek is een uitgave van de Stichting Fotoboek „Oad Zumpelveld” en is voor f. 40,- te koop bij Boekhandel Coenen, Kloosterstraat 9 in Simpelveld of tegen overmaking van dit bedrag op giro 1043215 van de RABO-bank in Simpelveld ten gunste van bankrekening nr. 11.51.93.987 van de genoemde stichting, waarvan het adres is: Dr. Poelsplein 10, Simpelveld.

FOTOBOEK BOCHOLTZ

Nog juist in de laatste dagen van 1980 verscheen het tweede fotoboek over Bocholtz, dat de periode 1941 tot heden omvat.

In zijn „woord vooraf” zegt Jos Crott namens samenstellers en werkgroep, dat de uitgave zonder pretentie is en voor de eigen inwoners bedoeld. Men zou haast willen, dat meer boeken van deze kwaliteit zonder pretentie tot stand kwamen. Het boek opent met een korte inleiding over de geschiedenis van Bocholtz, waarbij men er voor gewaakt heeft niet in herhalingen te vervallen. Ook aan Bocholtz zijn de mijnsluitingen niet voorbijgegaan. Niet alleen is het aantal mensen, dat nog in de mijnbouw werkt, vrij gering (zie blz. 16), ook de beroepsbevolking is teruggelopen. In deel I (blz. 13) zien we, dat op 1 januari 1978 de beroepsbevolking 1613 personen telde op een totaal van 5281; op 31 december 1979 omvat de beroepsbevolking 1538 personen op 5358 inwoners (deel II blz. 15). Het is jammer, dat de samenstellers ons deze feiten geven zonder enige interpretatie van hun kant. Voor de lezer blijft het nu gissen, waardoor het komt dat de beroepsbevolking in twee jaar tijds met 5 percent teruggelopen is.

Schreef men in het eerste deel nog, dat het tweede deel mogelijkerwijs zou verschijnen als afsluiting van een tijdperk „als Bocholtz zal ophouden -wat niemand hoopt maar iedereen vreest- een zelfstandige gemeente te zijn”, dit tweede deel eindigt met het hoofdstukje „Verzet en demonstratie tegen herindeling”.

Zo mogelijk is dit deel nog beter verzorgd dan het eerste. Het is verkrijgbaar voor f. 40,-, indien men het afhaalt bij het gemeentehuis of bij boekhandel-drukkerij Boumans-Kerris in Bocholtz.

SCHENKINGEN AAN DE OUDHEIDKUNDIGE DIENST

De oudheidkundige dienst ontving sedert de vermelding in het april/juni-nummer de volgende schenkingen: van de heer R. Braad te Heerlen: een aantal boeken op historisch en archivalisch gebied zoals Kalendarium met de geschiedenis van de Lage Landen in jaartallen (Jansen), Geschiedenis van de kerkelijke instellingen in Nederland (Kok) deel 1, Korte inleiding op de registratuur der rijksadministratie in de negentiende eeuw (De Graaff), Hoofdzaken van de archiefwetgeving (Ketelaar en De Vries), Geschiedenis der staatsinstellingen van Nederland tot in de negentiende eeuw (Fox), Methodiek van het archiefonderzoek (Smeets), Een Hollands stadsarchief een wegwijzer tot onderzoek (Poelstra), Richtlijnen voor het uitgeven van historische bescheiden, Aanwijzingen voor tekstbewerking en annotatie (Kossmann en Wels), Staatsinrichting van Nederland (Franssen en Van Zwijndregt), Het beheer van topografisch-historische atlassen, Ons staatsbestel (Polak), Afkortingen en afkortingstekens in de Nederlandse paleografie (Eijken), Tijdrekenkunde voor de Nederlandse geschiedenis (Downer), Handleiding voor de beoefening van lokale en regionale geschiedenis (Jappe Alberts en Van der Steur), Op zoek naar onze voorouders (Kruimel en Wijnaendts van Resandt), Het dossierstelsel en de toepassing van de U.D.C. (Lansen en Van de Vegte), Beknopte grammatica van het Middelnederlands (De Jongh); van A. Corten te Heerlen: Bericht van de Tweede Wereldoorlog in 6 delen; van F. Crutzen te Maastricht: het archief van de N.J.B.G. afdeling Heerlen 1971 tot 1976; van J.K. Gielen te Heerlen een aantal boeken op historisch gebied, waaronder: De kerk gaat uit - familiealbum van een halve eeuw katholiek leven in Nederland (Van der Plas en Roes), Zestig jaar Mijschool Heerlen, De volksvermaken (Ter Gouw), Roermond vroeger en nu (Van Hövell tot Westerfliet), Geheimzinnig Limburg - verhalen van vroeger (Welters en Herberghs), De ontwikkeling der aarde - grondslagen der paleogeografie en paleontologie (Dempsey en Larkin), Volleybal in Heerlen 1950-1975, Jong leven (uitgave van het Claracollege in Heerlen) 1954-1966, De mijnlamp - mijnbouw-tijdschrift voor Nederland en België 1958-1964, Collegegids Coriovallum-college Heerlen 1970/1971, History of England (Thompson), 150 jaar Rijksmuseum (Koot), Kelten in Vlaardingen, Kunst uit aarde vuur en water (Zurcher); Nederlandse opgravingen te Rome (Vermaseren), Kastelen in Limburg (Vemer); van H. Goossens te Ubach over Worms: Kleine Heimat Chronik Geilenkirchen 1979, Fanfare Eendracht Nieuwenhagen 90 jaar en enkele artikelen over Ubach over Worms; van H. Goyen te Heerlen: Herinneringen aan de Unie waarin we ons thuis voelden; van pater Hendriks O.F.M.: archiefstukken van de Heerlense imkersbond 1924-1945, familiepapieren Lindelauf 1890-1900, verordening op het bouwen in Heerlen 1898, een programma van de katholiekendag in 1904 en van oranjefeesten in 1901 en 1919; van drukkerij Van Hooren Heerlen: het door haar in herdruk uitgegeven werk Dorpsspraak van Heerle (Jongeneel); van de heer Jongen te Heerlen: archiefstukken van het Limburgs thuisfront; van H. Jongmans te IJtervoort: archiefstukken van het hoofdkwartier van N.P.V. en Katholieke Verkenner Heerlen 1944-1945 en een omslag met pamfletten vóór 1940; van P. Theunissen te Hoensbroek: Interpretatio Germana; van J. Maas te Heerlen: Archivering en documentatie woningcorporaties; van H. Meens te Heerlen: Mijn cel en Het laatste geschrift (Brandsma), De bokkenrijders met de doode hand (Pijls); Piër va Hanne (Schleiden), Vogels vliegen over Limburg (Franquinet), Generaal Dibbets (Haak); van ir. J.C. Schlösser te Heerlen: een

aantal boeken op velerlei terrein, waarbij: diverse jaarverslagen, tijdschriften en jaarboeken, Vijftienvijf jaar christen-democratische fractie (Europese volkspartij) 1953-1978, Direktwahl 1979 - Materialien zur europäischen Politik aus der Sicht der Christlich-demokratischen Fraktion (der Europäischen Volkspartei des Europäischen Parlaments); van H. Senden te Simpelveld: Het prinselijk huwelijksfeest - album bij gelegenheid van het 12½ -jarig huwelijksfeest van Juliana, herinneringsalbum 40-jarig jubileum Wilhelmina, gedenkboek 50-jarig jubileum Wilhelmina; van mevrouw D.H. Benden te Schaesberg: 20 rouwbrieven; van S.D. de Boer te Kerkrade: 10 bidprentjes; van H. Goossens te Ubach over Worms: 440 bidprentjes en 5 rouwbrieven; van mejuffrouw J. Janssen te Heerlen: 80 bidprentjes; van H.A. Loontjens te Heerlen: 25 rouwbrieven en 410 bidprentjes; van F.J.H. Peters te Heerlen: 35 bidprentjes; van J. Quaadvlieg te Heerlen: 125 bidprentjes; van K. Wachelder te Heerlen: 325 bidprentjes; van de kring Heerlen van het L.G.O.G.: 46 foto's; van H.A. Loontjens te Heerlen: 6 foto's; van H. Senden te Simpelveld: 5 foto's.

L.G.O.G. KRING HEERLEN

Op 7 juni 1980 werd een bezoek gebracht aan de tentoonstelling „Cananefaten, een opgraving in Rijswijk (Z.H.)” in het Thermenmuseum te Heerlen, zulks onder leiding van de voorzitter, de heer Jamar.

Op 28 juni werd een bezoek gebracht aan Maastricht ter bezichtiging van de overblijfselen van de vestingwerken en de kazematten aldaar onder leiding van vrijwilligers van de Stichting Maastricht Vestingstad.

Op 29 augustus sprak drs. C. Blokhuis uit Leiden over „Toetanchamon en zijn tijd” en in het algemeen over de Egyptische cultuur ten tijde van Toetanchamon.

Op 15 september sprak prof. dr. P.J.R. Modderman uit Leiden over het onderwerp „Limburg-aardewerk, een vroeg neolithische traditie”. Hij gaf hierbij de verschillen aan met de bandkeramiek en besprak de culturele consequenties voor Europa van de besproken tradities.

Op 27 september stond er een excursie naar Keulen op het programma met een bezoek aan de tentoonstelling over „Toetanchamon” aldaar.

Op 14 oktober hield prof. dr. Munier een inleiding over „Het simultaneum in Heerlen”, het gebruik van de kerk door katholieken en protestanten beide.

Op 15 november bezocht de kring Brussel, waar onder meer een bezoek werd gebracht aan de tentoonstellingen „Breugel, een dynastie van schilders” en „Antiek goud uit Ierland”.

Op 9 december hield dr. G. Precht een voordracht over het onderwerp „Het Romeinse Xanten herbouwd”. Dr. Precht heeft de leiding van het onderzoek naar en de reconstructie van het Romeinse Xanten.

Op 17 december sprak drs. W. Knippenberg over het thema „Devotionalia”.

Op 13 januari 1981 verzorgde dr. J. Haas uit Maastricht een spreekbeurt over „Het partagetractaat”. Hij ging hierbij in op de motieven, die ten grondslag lagen aan deze in 1661 tot stand gekomen verdeling van de Landen van Overmaze.

Op 18 februari hield drs. A. Uitterhoeve een voordracht over „De invloed van het Latijn op enkele plaatsnamen in Zuid-Limburg”.

Kroniek

1980

- 11 okt. Overlijden van de 53-jarige Toine van Bergen, directeur stadschouwburg Heerlen.
- 12 okt. Officiële opening van Europa's langste kunstslibaan van de Oostenrijkse skileraar Sigi Moser op de steenberg van de voormalige Staatsmijn Wilhelmina, Terwinselen-Schaesberg, door burgemeester mr. H.Th. Vrouwenraets.
- 14 okt. Officiële opening nieuwe schoolgebouw van het Romboutscollege in Brunssum door waarnemend burgemeester P.L. Houben van Voerendaal, een van de initiatiefnemers voor de oprichting van dit college.
- 15 okt. Officiële opening nieuwe gebouw van de revalidatie-academie „Hoensbroeck", een van de zes instellingen van de Lucas-stichting voor revalidatie te Hoensbroek, door Limburgs gouverneur dr. J. Kremers.
- 16 okt. Officiële opening nieuwe gebouw van het Centrum voor Beroepsoriëntatie en Beroepsoefening (C.B.B.) aan de Beersdalweg in Heerlen door mr. W.A. Renardel de Lavalette, directeur-generaal voor de arbeidsvoorziening.
- 17 okt. Opening tentoonstelling van werken van de kunstenaar Zef Clement (50) in zijn vernieuwde galerie aan de Bekkerweg 64 te Heerlen.
- 18 okt. Feestviering bij gelegenheid van 50-jarig bestaan kerkkoor St. Joseph van de St. Martinusparochie te Welten-Heerlen.
- 3 nov. Officiële eerste steenlegging bij het als „leerlingenbouwplaats" fungerende project van 27 woningen aan de Keekstraat te Heerleheide-Heerlen door burgemeester J.A.M. Reijnen.
- 7 nov. Uitgave fotoboek „Wandeling door Oud-Gebrook", samengesteld door J. Salimans uit Hoensbroek.
- 12 nov. Officiële start voor de bouw van 163 woningen in het bestemmingsplan „Zeswegen" op het voormalige terrein van de Oranje Nassau-Mijn I door Heerlens burgemeester.
- 16 nov. Feestviering bij gelegenheid van 50-jarig bestaan gemengd kerkelijk zangkoor St. Caecilia van de St. Jozefparochie te Passart-Hoensbroek.
- 18 nov. Officiële start Europese Stadsvernieuwingscampagne, project Oostelijk Mijngebied, in het Thermenmuseum van Heerlen door J.A.M. Reijnen, voorzitter van het Stadsgewest Oostelijk Mijngebied en lid van het Nationaal Comité Europese Stadsvernieuwingscampagne.
- 22 nov. Opening tentoonstelling „Met het instrument mee" in het Thermenmuseum van Heerlen door wethouder J. Verheugen; deze tentoonstelling wordt gehouden in het kader van het 70-jarig bestaansfeest van de Heerlense Muziekschool.
- 26 nov. Overhandiging erpenning van de Unie van Waterschappen aan Heerlens wethouder ir. J.C. Schlösser, waarnemend voorzitter van het Waterschap Geleen- en Vlootbeek.

- 28 nov. Officiële opening nieuwe postgebouw op het handels- en industrieterrein In de Cramer, Heerlen, door directeur drs. G. van der Salm van het PTT-district Maastricht.
- 28 nov. Afscheid van P.Th. Budel, directrice Huishoud- en Beroepsonderwijsschool „De Viersprong“, Schandelermolenweg 22, Heerlen, in verband met pensionering; in haar plaats wordt benoemd J.L. Schreurs, waarnemend directeur van deze school.
- 30 nov. Huldiging van Toine Mertens, regisseur van de Heerlense toneelgroep „Mens“ (Mise en scène), in verband met zijn 25-jarig toneeljubileum; bij gelegenheid hiervan ontvangt hij de zilveren Rederijkersspeld van het Nederlands Centrum voor Amateurtoneel.
- 30 nov. Afscheid van pastoor Th. Trienekens van de St. Martinusparochie te Welten-Heerlen in verband met zijn benoeming tot deken van Geleen en pastoor van de parochie St. Augustinus.
- 4 dec. Officiële opening nieuwbouw VVV-kantoor Heerlen aan de Stationstraat door Heerlens burgemeester.
- 12 dec. Officiële opening nieuwbouw Planburo ir. Jongen Heerlen B.V. aan de Akerstraat door Limburgs gouverneur dr. J. Kremers.
- 13 dec. Officiële opening nieuwe winkelerf in centrum Hoensbroek door burgemeester A. Kessen.
- 14 dec. Officiële opening tentoonstelling van werken van wijlen kunstschilder Aad de Haas in Heerlens stadhuis door de burgemeester van Heerlen.
- 29 dec. Ingebruikstelling gerenoveerde uitvaartcentrum „Crombach“, Eerste Heerlense Begrafenisonderneming, Dr. Poelsstraat, door pastoor-deken P.J.L. Jochems.
- 1981
- 1 jan. Heerlens bevolking steeg tussen 1 januari 1980 (71.102) en 1 januari 1981 (71.429) met 327 personen.
- 10 jan. Wim II (Vencken) wordt uitgeroepen tot stads-, tevens jubileumprins (3 x 11 jaar) van de carnavalsvereniging „De Winkbülle“, Heerlen.
- 13 jan. Officiële opening Multifunctioneel Centrum in Hoensbroek-Zuid door staatssecretaris mevrouw Kraaijeveld-Wouters van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.
- 16 jan. Officiële heropening vernieuwde centrale kantoor van de Nederlandse Middenstandsbank aan de Bongerd 13 te Heerlen door districtsdirecteur drs. Moens van de N.M.B.
- 18 jan. Sluiting „Campina“ Heerlen, voorheen Melkinrichting „De Mijnstreek“, Eurenderweg 51.
- 30 jan. Heropening verbouwde bijkantoor van het dagblad De Limburger, Oranje Nassaustraat, Heerlen, door directeur L. Rooskens van de Limburgse Organisatie van Zelfstandige Ondernemers (LOZO).
- 30 jan. Officiële opening Multifunctioneel Centrum „I g'n Bènde“ aan de Dr. Ottenstraat te Simpelveld door drs. W. Buck, lid van Ge-deputeerde Staten in Limburg.